

Neira visto por Seoane.

AFONSO VÁZQUEZ-MONXARDÍN

Catedrático de Língua e Literatura Galega.
Secretario do Arquivo Sonoro de Galicia do
Consello da Cultura Galega.

As catro vidas de Neira Vilas

Afonso Vázquez-Monxardín

Na crítica á emigración de finais do século XIX e comezos vinte ás veces dicíase que unha das maiores sortes que lle podían cadrar a unha persoa era nacer, vivir e morrer no mesmo lugar. Neste caso, o percurso da historia particular e íntima cinguiríase á evolución da persoa en relación ao medio social no que aparece mergullada. Se este é dinámico a vida terá cambios importantes, se é estático tenderá a ser repetitiva e gris situándose, dalgún xeito, á marxe da historia.

Pero se unha persoa se move por circunstancias de emigración ou exilio entre varios lugares tenderá a ter vivencias moi distintas entre as que se poden establecer ou non, fíos ou ríos de sensibilidades, sentimentos, compromisos, actividades, lembranzas. Dalgún xeito, a suma de experiencias vitais tan distintas fan que dunha persoa poidamos dicir que viviu varias vidas.

E Xosé Neira Vilas ten a inmensa sorte de ter engando ao tempo, ao mundo, á xeografía e á historia facéndose acreedor e vividor de catro vidas distintas, sucesivas, complementarias. Todas eles vividas con frutífera intensidade, lembradas con grande claridade e detallismo e con dous sólidos elos de enlace permanente entre todas: o compromiso co progreso do xénero humano e o compromiso coa cultura galega.

E, indubidablemente, se é sorte nacer, vivir e morrer sen ter que saír do lugar

onde un ve a luz, máis aínda o é ter vivido catro vidas, ter visto a luz de catro ceos, respirado o aire de catro mundos, escoitado o cachón do riso dos nenos en catro países.

A aldea da Galicia tradicional (1928-1949)

Cando Xosé Neira Vilas nace, o tres de novembro de 1928, en plena ditadura de Primo de Rivera, en Galicia había tempo que os intelectuais sensíbles empezaran a tomar conciencia de país e a esperguizarlo dun sono e dunha postración secular. O lanzamento das *Irmandades da Fala*, en 1916, coincidindo coa metade da I Guerra Mundial, a actividade das sociedades agraristas, pero tamén as achegas sociais e económicas producidas pola emigración e a integración na moderna economía de mercado han transformar, pouco e pouco, un lugar no que a a cultura material e non material no medio rural estaba estancada desde os séculos medievais. Hoxe case nos é imposible imaxinar aquel tempo no que non existían luz eléctrica, coches, plástico, e no que o único medio de comunicación de masas era unha escasa e gris prensa escrita.

Pero Xosé Neira Vilas non é Balbino. Non é el un simple neno labrego dunha aldea aillada calquera, aínda que ese mundo lle resultase, claro, vivencialmente próximo. O seu lugar de na-

cimento, a Casa do Romano, no lugar de Gres, sitúase preto da Ponte Ledesma, a uns vinte e cinco quilómetros de Compostela, nunha zona de agricultura vizosa e sociedade relativamente dinámica. E non era a súa tampouco unha familia de labregos míseros e analfabetos. Un dos seus avós, clarinetista, ensinoulle solfexo de pequeno, mesmo antes que as letras. Seu pai, home de oficios, rexentaba a estafeta de correos da localidade e traballaba a carpintería. Súa nai era filla de caseiros idos a máis. Así, xunto coas cousas propias do campo nas que tamén botaba unha man, había outras moitas que lle abrían os ollos e o corazón. Os tempos da Guerra Civil cólleno moi noviño –ten entre oito e once– e pasounos como calquera outro neno pequeno, sufrindo as súas consecuencias pero sen vivirlas directamente. Xosé, asistiu logo á clases particulares e seguiu cursos de comercio por correspondencia. Despois, entre os quince e vinte anos, sen queixa da paga, traballou na contabilidade, nos pagamentos e nos números que cumpría botar nun aserradeiro do lugar. Xa daquela soñaba coa importancia vizosa de América, pois seus pais fixeran unha casa nova cunha herdanza chegada dun parente da Arxentina.

E neses anos de mocidade, nos tempos avoltos dos finais da II Guerra Mundial e seguintes, Xosé Neira Vilas vaise formando de forma autodidacta coa lectura de libros comprados por

*Xosé Neira Vilas
aos dezasete anos en Santiago.*

*Xosé e Manuela,
pais de Neira Vilas no ano 1951.*

correspondencia e ao tempo participa nun grupo de teatro afeccionado de mozos que representaban obras costumistas en galego e incluso escribe textos para o tradicional entroido dos *xenerais* do Ulla.

Pero aqueles tempos, aínda que un fose librando da fame, cousa máis fácil no rural que en moitos sectores das cidades, eran moi malos para progresar. E un mozo desacougado con ansias de estudar e traballar, de prepararse e triunfar nunha vida de horizontes amplos e intuídos nas conversas dos emigrantes que volven e nos libros que le, séntese atraído non polo reducido imán desa Compostela que visita en contadas ocasións en días de feira, senón polo grande espello das terras americanas. Aos vinte anos convértese, pois, nun elo máis das cadeas emigratoria entre a Ulla e Bos Aires.

Eduardo Blanco Amor, tamén emigrante en Arxentina, amigo de Neira citaba constantemente ao poeta austríaco Rainer María Rilke para sinalar que “a verdadeira patria do home é a súa infancia”, e por iso, situou as súas

obras, en galego e castelán, desde *A Esmorga* a *Los Miedos*, sempre, obsesivamente, en Ourense.

Xosé Neira Vilas, porén, reparte a súa obra de creación, e sobre todo a de investigación, entre os mundos que lle cadrou vivir. Xosé Manuel Enríquez, centra nesa diversidade o magnífico ensaio contido no libro *Contos de tres mundos* (1995).

Aínda así, o conxunto que lle deu maior recoñecemento público é o que ten que ver con esa patria da infancia. As obras inspiradas nos tempos da súa nenez, forman un conxunto dúplice. Por unha parte, as obras cuxo protagonista é un neno. Entre elas destaca a que lle deu máis transcendencia dentro do sistema literario galego, e importantísima proxección, tamén exterior: as *Memorias dun neno labrego* (1961). Tamén, cómpre incluír aquí as *Cartas a Lelo* (1970) ou a novela *Aqueles anos do Moncho* (1977). Por outra banda, outro conxunto serían as obras de protagonista maioritariamente adulto pero dentro do mesmo contexto social e cronolóxico das aldeas da súa nenez:

Xente no rodicio (1965), *A muller de ferro* (1969) e *Querido Tomás* (1980).

Bos Aires, mundo urbano e Galicia consciente (1949-1961)

O mozo Xosé Neira Vilas, ávido de formación e experiencias, chega á cidade onde máis galegos viven do mundo poucos meses antes da morte de Castelao. Alí encóntrase cun mundo novo: unha cidade inmensa, centro dun país de aluvión, con xente de todas as procedencias, todas as linguas e todas as relixións, un país enriquecido pola súa posición de neutralidade na II Guerra Mundial e no que todos os avances da sociedade moderna estaban á orde do día. E alí, no medio, a maior concentración de cidadáns galegos do orbe. Disque 400.000. E con avinzas e desencontros entre os vellos exiliados e os emigrantes. Con escaso contacto entre os emigrantes ricos do Club Español da Avenida 9 de Julio e os das pequenas sociedades populares de base local. Con ducias de sociedades esgazadas polos ecos da Guerra Civil. Cunha pugna entre tendencias unificadoras en centros provinciais e o mantemento das identidades das pequenas agrupacións locais ou parroquiais federadas. Nun contexto no que o Centro Galego funciona como punto de encontro mutual e asistencial nun país no que a sanidade pública non existe. Cun esforzo cultural en favor do mantemento e progreso das raíces galegas tanto dos referentes das posturas políticas galeguistas (Castelao, Centro Ourenán, Irmandade Galega, Consello de Galiza) como de progresistas moitas veces en desacordo con eles pero mellor relacionados coa vida cultural arxentina (Luís Seoane, Rafael Dieste, Lorenzo Varela, Eduardo

Blanco Amor...) e, tamén, se cadra, coa reemerxencia cultural da Terra. Todos moi orfos pola morte de Castelao, o "presidente dun país que non existe".

Neira Vilas relata como a repercusión pública do enterro de Castelao en xaneiro de 1950 supuxo un despertar súpeto da súa conciencia. Desde ese momento, decátase da pluralidade de sensibilidades e historias da comunidade galega, da existencia de exiliados ao lado dos emigrantes e irá combinando as súas ocupacións laborais e formativas con visitas aos centros da colectividade. Alí, sobre todo á calor das actividades culturais galegas promovidas na galeguísima Avenida Belgrano, no Centro Ourenán, no Centro Galego e no Centro Lucense, irá encontrándose coa palabra e maxisterio de xentes moi formadas, entre os que destacaba pola súa fácil conexión coa mocidade, Eduardo Blanco Amor. Alí le, con outros mozos, afevoadamente, o *Sempre en Galiza* e participa, o 23 de agosto de 1953 no local do *Centro Orensano*, na refundación das *Mocedades Galeguistas* ao abeiro da *Irmandade Galega* trasunto porteño do Partido Galeguista. Alí, nas *Mocedades*, conflúen tanto emigrantes como fillos de galegos: Antón Santamarina, Ricardo López García, Carlos Abreira, Pilar Jeremías, Denis Conles, Clotilde Iglesias "Tacholas", Antón Moreda, entre outros. Ostentará sempre cargos de máxima responsabilidade e codixirá o seu xornal *Adiante* do que saíran 4 números.

Neste ambiente de efervescencia que trata de superar o desacougo paralizante que produciu a morte de Castelao xorden outras dúas asociacións. Unha delas a *Asociación Galega de Universitarios, Escritores e Artistas* (AGUEA, xuño de 1956) estará

integrada por profesionais galeguistas como Antonio Baltar, Seoane, Dieste, Blanco Amor, Vilanova... outra por xente nova, a *Asociación Argentina de Fillos de galegos* (outubro 1959). Ambas conflúen nas xeiras culturais de conferencias das Cátedras de Cultura que serán a verdadeira universidade popular onde se forma a xeración galega que puido ter tomado o relevo pero que nunca o chegou a facer. As causas foron moitas, e entre elas non é pequena a dispersión de moitos daqueles mozos a principios dos sesenta e a progresiva volta á terra de moitos intelectuais a medida que as circunstancias ían permitindo o traballo na Galicia territorial. Abreira, marcha a Chicago, Ricardo Palmás a Londres, Neira Vilas a Cuba, Denis Conles, a Córdoba de Arxentina, Moreda a Galicia... Tamén voltrán nos sesenta Laxeiro, Eduardo Blanco Amor, Rafael Dieste, Ramón Valenzuela, Isaac Díaz Pardo... A Galicia dos sesenta co compromiso de novas xeracións universitarias, reasume de novo o facho da cultura.

Nunha das actividades nas que participan, de teatro e declamación tan en voga na colectividade daquela baixo o maxisterio de Eduardo Blanco Amor, en 1954, coincide con Anisia Miranda, filla de emigrantes de Celanova e chegada había un ano desde a súa Cuba natal e que axiña se integra no grupo dos "novos". En 1956 aplica a súa grande capacidade organizativa como secretario da comisión organizadora do primeiro Congreso da Emigración Galega en América, promovido polo Consello de Galiza coa xustificación do centenario do Banquete de Conxo, e no que será el un dos oradores do banquete de clausura.

O ano 1957 será clave. Casa con Anisia e unen as súas vidas tamén en

Neira Vilas e Anisia en Buenos Aires nos xardíns da Facultade de Agronomía no ano 1955.

proxectos culturais e políticos nos que actúan co máximo dos esforzos e eficacias durante o resto das súas vidas. Neste mesmo ano fundan *Follas Novas*, feira do libro galego que se convertirá no enlace que facilitará a importación a América dos libros que se ían publicando en Galicia por parte das editoriais que rexurdían (*Galaxia*, *Monterrey* ou *Bibliófilos Gallegos*) e tamén a exportación dos libros que se ían publicando en Bos Aires. Ao tempo *Follas Novas* era un punto de encontro e viveiro de novas iniciativas socio-culturais, como os ciclos de conferencias sobre lingua e cultura de Galicia, as exposicións de libros, a *Asociación Argentina de Fillos de Galegos*, etc. O altruísmo e afán de colaboración con tanta institución galega ou arxentina o permitise, eran a súa razón de ser. No ano 1959, un ano despois de asumir tamén o papel de editorial, organiza *Follas Novas* unha emotiva homenaxe a Ramón Otero Pedrayo con motivo da súa segunda viaxe a Bos Aires. O acto suscitará unha enxurrada de adhesións de toda a galegitude que nos dá idea do universo de contactos que fora tecendo Neira Vilas desde o seu

En "Galicia Emigrante" colaboraba Neira Vilas na súa etapa arxentina.

domicilio porteño. Ente eles é de destacar, o grupo Brais Pinto de Madrid, por seren dúas mocidades emigrantes e concienciadas, en contacto.

Nestes fins dos anos 50 o fervor revolucionario á calor da loita cubana espallábase por todo o continente americano. O inicio da loita guerrilleira en Cuba, en decembro de 1956, só uns meses despois do *Congreso da Emigración Galega*, vai ser o pano de fondo internacional onde se desenvolva a actividade de Neira Vilas, Anisia e os mozos da súa xeración. Moitos son os revolucionarios que visitan Arxentina daquela e cos que terán distinto grao de contactos. O celanovés residente en Venezuela Xosé Velo foi afervorado orador no Congreso de Emigración; o capitán portugués Hernique Galvão, que logo sería compañeiro do anterior no secuestro do *Santa María* participa como comensal na cea homenaxe do centro ourensán a Otero Pedrayo en xullo de 1959 entrementes reside en Bos Aires, na agarda do permiso para entrar en Venezuela como exiliado Venezuela. Tamén visita o propio Fidel Castro a

cidade de Buenos Aires en maio de 1959, cinco meses despois da entrada vitoriosa na Habana. Sobre a visita de Fidel a Buenos Aires, Neira Vilas publica na revista *Opinión gallega* un artigo titulado "Retoño gallego" e mesmo antes do triunfo da revolución, en 1958 lle dedicara un poema en galego na revista *Lugo* que comeza "Fidel, teu Nome é por si un destino...".

Engaiolados pola experiencia dunha nova sociedade en construción e co camiño achanzado pola participación destacada na revolución cubana do médico arxentino Ernesto Guevara, deciden dar o paso. Así, Anisia, nove anos despois de ter saído da illa e Neira Vilas, súmanse ao proceso en marcha e trasládanse a vivir a Cuba en 1961. Acontece isto xusto despois de pechar a súa fase arxentina coa publicación na súa, agora tamén editorial, *Follas novas* de dous libros seus. Un de poesía *Dende lonxe*, (1960) que leva prólogo de Rafael Dieste e capa de Luís Seoane, outro, as súas *Memorias dun neno labrego* con data de impresión declarada de 5 de xaneiro de 1961 e cuxa capa é da autoría tamén de Luís Seoane. Esta obra, a partir da súa segunda edición, que xa realizan as Edicións do Castro, en 1968 contén prólogo presentación de Xesús Alonso Montero e ilustracións de Isaac Díaz Pardo. Precisamente este vello amigo desde Bos Aires, conta que tamén resultou fascinado pola imaxe da nova Cuba e que estivo a punto de marchar con Anisia e Xosé, pero finalmente, non puido ser.

Ao labor de promoción cultural sinalado en Buenos Aires ou da escrita de obras de poesía ou narrativa baseada na vida rural galega da súa infancia debemos sumar o das obras de creación con temática emigrante nes-

te cono sur, tamén, con claras achegas tamén da súa experiencia biográfica. Estas obras, *Camiño bretemoso* (1967), *Historias de emigrantes* (1968) e *Remuíño de sombras* (1973), serían publicadas por tres editoriais, respectivamente Galaxia, Patronato da Cultura Galega de Montevideo e Monterrei, o que nos volve falar do seu universo de relacións coa galegitude universal e o seu papel como elo entre elas.

Tamén comezou daquela o seu labor de tradutor, pois en 1958 publica o *Itinerario galego* de Victor Luís Molinari. Moitos anos despois, cando as vivencias de mozo se convirten en obxecto de interese histórico, publicou libros artigos sobre as amizades do círculo galego na Arxentina.

Co traslado a Cuba inician ambos, Xosé inicia unha terceira vida. A vida na aldea galega duráralle a el a vinte anos, trece pasáraos na megápolis de Buenos Aires, e aínda mozo de trinta e tres anos e con ampla experiencia vital, incorpórase á Cuba da revolución.

Compromiso coa revolución e traballo por Galicia (1961-1992)

A derrota da invasión de Bahía Cochinos en abril de 1961 produciu unha onda de simpatía con Cuba en todo o mundo hispano ao entendela, maiormente, como a defensa do David fronte ao Goliath imperial. Será pouco despois, en xuño, cando se trasladen á Habana Xosé e Anisia.

A comunidade galega en Cuba estaba daquela nun solpor que se comezara a iniciar co crack de 1929 e que a revolución, co seu cambio de sistema socioeconómico, precipitou. Porén,

a memoria da colectividade era enorme, empezando polo grandioso e emblemático edificio do Centro Gallego que acababa de ser disolto e pasado ao control da chamada Sociedad de Amistad Cubano-Española (SACE).

Anisa e Xosé intégranse de inmediato na estrutura da revolución. Ela, no Consello Nacional de Cultura como redactora da revista *Pueblo y cultura*, xunto con Alejo Carpentier, ao tempo que escribe noutros medios e escribe programas de radio. Coordinou as edicións de libros para nenos e adolescentes e, entre eles escribiu coa colaboración dos pais do protagonista, unha biografía para nenos titulada *Cuando Che era Ernestito* da que seica foron editados máis dun millón de exemplares. Foi xefa de redacción do semanario *Pionero*; logo funda e é xefa de redacción desde 1980 da revista para nenos *Zunzún* e desde 1986 da revista para os máis pequenos *Bijirita*. (“Zunzún” é como lle chaman alá ao colibrí e “bijirita” é outro paxariño caribeño).

Pola súa banda, Xosé Neira traballou ata o ano 1983 no Ministerio da Industria Básica, como director do Departamento de Colaboración Científico-técnica Internacional e a partir dese momento e ata que se xubilou foi redactor xefe da revista *Zunzún*.

Esta sensibilidade especial de Anisa e Xosé polo formación lectora pero tamén humanística e social da infancia e xuventude, o único camiño para cambiar de verdade ao ser humano, é algo que teñen ambos sempre moi presente na súa produción literaria. Eles, non teñen fillos directos, pero proxectan o seu interese e amor pola infancia nunha grande cantidade de libros a eles dirixidos e nunha especial de-

dicación ao contacto cos máis novos a través das súas xeneros visitas aos centros escolares de Galicia desde onde son requiridos con asiduidade. Sobranceemos, *O cabaliño de buxo*, *Espantallo amigo*, (ambos de 1971) e *A marela taravela*, (1973).

Neira Vilas desde a súa chegada a Cuba entra, en trato directo coa SACE para intentar salvar a biblioteca e fondos documentais acumulados polo Centro Galego desde a fundación en 1884, ante as novas funcións do edificio e a súpeta desaparición do control dunha devocida colectividade. Non é un proceso fácil pero acaba por conseguilo. Así, o quince de decembro de 1969 logra crear a “Sección Gallega”, dentro do *Instituto de Literatura y Lingüística* –dependente daquela da Academia de Ciencias de Cuba– que fundara catro anos antes o escritor cubano José Antonio Portuondo Valdor. Durante vinte e dous anos, ata a súa volta a Galicia, dirixe esa Sección dedicada ao rescate da memoria, a investigación e divulgación da presenza galega en Cuba. A “Sección” foi reconvertida despois da volta de Neira en “Fondo gallego”, ao tempo que nacía a “Cátedra de Lingua e Cultura Galegas” na Facultade de Artes e Letras da Universidad da Habana que inauguran, en 1992, o propio Neira Vilas e Torrente Ballester.

Este posto de impulsor da Sección Galega do *Instituto de Literatura y Lingüística* converteu a Neira no prin-

Capa da primeira edición do poemario “Dende Lonxe” editado por “Follas Novas” en 1960. Capa de “A Prensa Galega de Cuba”. Edicións do Castro, 1985. Capa de “Galegos que loitaron pola Independencia de Cuba”. Edicións do Castro, 1998.

Díaz Pardo, Anisia e Neira Vilas en Sargadelos, 1972.

Entrega de documentos traídos de Cuba á Academia Galega. A Coruña 1984.

principal coñecedor e rescatador da memoria galega en Cuba e facilitoulle unha importantísima serie de obras de investigación entre os que sinalamos *Galegos no golfo de México* (1980), *Castelao e Cuba* (1983), *Rosalía de Castro e Cuba* (1993), *A lingua galega en Cuba* (1995), *Galegos que loitaron pola independencia de Cuba* (1998), *Manuel Murguía e os galegos da Habana* (2000), *Presenza galega en Cuba* (2010) e un longo etcétera.

Neira tamén exerceu de tradutor ao galego de obras de autores literarios cubanos e de revolucionarios admirados. Neste apartado, sinalamos *Trinta e nove poemas*, de Nicolás Guillén (1977), *O camiño de Santiago*, de Alejo Carpentier (1993), *A Idade de ouro*, de José Martí (1991), *Mitos e lendas da vella Grecia*, de Anisia Miranda (1983) e o *Xornal de prisión*, de Ho Chi Minh, (1983), e *A historia absolverame*, de Fidel Castro (1990).

Xosé Neira Vilas concentra nun libro de relatos *Tempos novos* (1987) dezanove contos que se centran na actitude dos galegos perante a nova sociedade en marcha e o seu proceso de adaptación e participación na mesma.

Vinte anos retornando 1972-1992

Xosé Neira Vilas e Anisia Miranda viaxan a Galicia en 1972. Para ela é o descubrimento dunha terra mitificada e coa que se encontraba fundamentalmente comprometida pola actividade en Bos Aires pero á que nunca viaxara. Para el, será o reencontro cunha terra e uns amigos que deixara había vinte e tres anos e, tamén, con moitos compañeiros que voltaran de Arxentina, como Isaac Díaz Pardo. Isaac a quen os tempos lle foran sorrindo, exerceu sempre a máxima das xenerosidades na acollida aos amigos que viñan da emigración americana e servía de punto de referencia obrigado na chegada. Cando retornan a Cuba, ao cabo dun par de meses, levan canda eles cunha inmensa bagaxe de contactos entre o tecido cultural que agromaba con forza e que recoñecía xa as *Memorias* como un fito histórico e singular nas nosas letras.

A partir daquela data as viaxes multiplicáanse, as presenzas alóganse e irán acompañando aos tempos da transición e aos inicios do réxime autonómico. Nestas estadias, comeza a colleitar premios de recoñecemento popular. Se cadra un dos máis entra-

ñables é o de maio de 1989 en que asiste emocionado á inauguración dun Instituto en Oleiros que leva o seu nome. Pouco antes de emprender a viaxe de volta definitiva a Galicia pecha a triloxía do lirismo en prosa pequenos textos evocadores da súa nenez que comezara con *Lar* (1974), seguira con *Nai* (1980) e remata con *Pan* (1991).

En total viaxarán doce veces entre 1972 e 1992 ano en que se radican definitivamente en Galicia. Estas vivencias de reencontro progresivo coa sintetizaas no libro *Vinte anos retornando* (2006).

De novo en Gres, 1992

A decisión do traslado á Terra despois da xubilación de ambos, en 1992, cando el conta con sesenta e catro anos e ela sesenta, pode que se vise favorecida polas boas relacións institucionais e persoais que na altura mantiña o presidente da Xunta de Galicia coas autoridades cubanas, desde a súa viaxe de setembro de 1991. A inauguración da restaurada casa natal como centro da Fundación Neira Vilas, biblioteca pública e vivenda do escritor, produciuse en 1993 grazas á contribución da

Consellería de Cultura. A inmensa actividade despregada por Neira e Anisia desde Gres convertiuna nun foco de actividade único no rural galego.

En calquera caso, a radicación en Galicia non supuxo tampoco a interrupción da relación con Cuba, nin sequera física. Entre o ano 1992 e 2008, fixeron outras doce viaxes á illa caribeña. Unhas veces de xeito privado, outras varias a celebración de actividades institucionais como a apertura da Cátedra de lingua e cultura en 1992, a recepción do título de Honoris Causa pola Universidade da Habana en 2002 ou a participación na decimo oitava Feira internacional do libro en 2008.

Pero o asentamento definitivo de ambos en terras galegas, non será, en absoluto, o incio dun tempo de retiro e xubilación. Pola contra a enxurrada de actividade de investigación, opinión, participación na que se verán inmersos, farán da parella Neira Vilas-Anisia Miranda unha presenza continua na actividade cultural do país, cun contacto especialmente intenso cos lectores máis novos a través da súa presenza continua en ducias de centros escolares que querían ter preto ao autor máis querido.

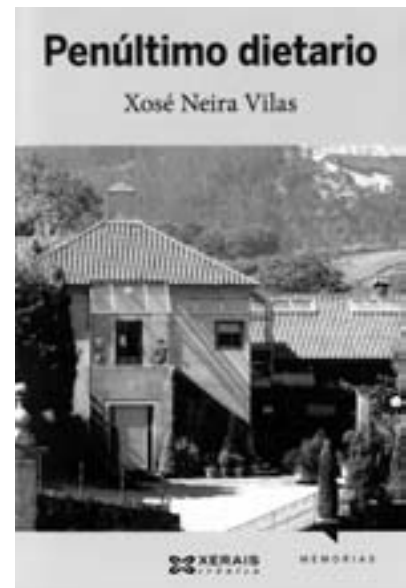
Xosé Neira Vilas, continúa o seu traballo de creación con obras como *O home de pau* (1999) relatos sobre o desacougo da vida na cidade, ou *Relatos mariñeiros* (2003) inspirados nos pescadores da mariña galega asentados en Cuba na primeira metade do s. XX, ou recupera a actividade poética *Poesía recadada* (1994), *Cantarolas* (1995), *Dende Gres* (2004).

Pero a actividade máis intensa, nestes tempos, ten que ver coa devolución ao

país da súa memoria do alén mar. Co título, *Memoria da emigración* publicou tres volumes, en 1994, 95 e 96; logo, continuará con outras tres *Crónicas galegas de América* divididas en tres "roldas", primeira, segunda e terceira, (1999, 2000, 2001) e xa pola primeira das tres, como recoñecemento ao seu traballo obtén o premio do Arquivo da Emigración Galega do Consello da Cultura Galega no seu ano de edición. Seis volumes, pois de investigacións, e lembranzas aos que cómpre engadirlle libros específicos como *Eduardo Blanco Amor dende Buenos Aires* (1995) ou de correspondencia como *Cartas de vellos amigos* (2010). *Presenza galega en Cuba* (2010). Incansable comunicador na prensa, vai debullando nos seus artigos distintas xeiras sobre lembranzas do pasado en conexión coa actualidade ou de pura reflexión sobre o presente que adoita recoller en títulos homónimos ás seccións., Así *O sarriño do tempo* (2004), *Xentes e camiños* (2005), *Arredor do mundo* (2007), *Lóstregos* (2009).

No seu último libro editado, *Penúltimo dietario* (2011), fai memoria dos deza-sete anos transcorridos en Galicia entre a chegada en 1992 e a morte de Anisia en 2009 "*Des que nos radicamos en Gres, en 1992, atendemos toda sorte de peticións para contar as nosas experiencias, o que nos permitiu percorrer todo o país, coñecer o seu territorio, achegarnos amorosamente a vilas e cidades, ós seus ríos e montañas, dende Ortigueira a Entrimo e de Fisterra a Becerreá. Alguén dixo que tamén se ama cos pés, camiñando, tripando a terra que queremos*".

E en xusta correspondencia a amor xeneroso co país e as súas xentes, o goberno galego lle outorgou a Neira Vilas a Medalla Castelao en 1988.

Capa de "Penúltimo dietario".
Edicións Xerais de Galicia, 2011.

Esta distinción xúntase a outras de universidades, como as da Coruña ou Habana que o nomearon no seu día Honoris Causa, ao premio do Pedrón de Honra a unha vida de traballo, ao Premio da Crítica de ensaio, ao Celanova Casa dos poetas, ao Premio Trasalba da Fundación Otero Pedrayo e un longuísimo etcétera.

Pero, o principal galardón, cremos, é o cariño que lle profesan as xentes do país, novos e vellos, que o recoñecen de xeito natural como o seu máis importante escritor vivo.

Cando a Asociación Val de Láncara lle outorgou en 2006 o premio Ramón Piñeiro "Facer país", actuaba como a voz de Galicia no seu conxunto, pois poucas persoas na historia levan contribuído tanto a través da creación, investigación e difusión á formación da nosa cultura contemporánea. É un luxo, unha sorte para Galicia, termos a Xosé Neira Vilas, activo, vital e creador, á fronte da Fundación que leva o seu nome e que convertiu a Gres nun entrañable lugar de peregrinación cultural.